

DEN NATIONELLA SOM-UNDERSÖKNINGEN 2008

ÅSA NILSSON

SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomför varje höst sedan 1986 en nationell frågeundersökning – *Riks-SOM* – i syfte att kartlägga den svenska allmänhetens vanor och attityder på temat samhälle, politik och medier (förkortningen SOM står för Samhälle Opinion Massmedia).¹ *Riks-SOM-undersökningen 2008* är således den 23:e i ordningen. Data samlas in via postala enkäter, och varje undersökning genomförs under så identiska förutsättningar som möjligt för att resultaten från de olika åren ska vara jämförbara.

SOM-institutet är ett samarbete mellan tre forskningsorganisationer vid Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Statsvetenskapliga institutionen samt Centrum för forskning om offentlig sektor (CE-FOS). En rad forskningsprojekt medverkar i Riks-SOM-undersökningen – flertalet med förankring i någon av dessa tre institutioner. Men även externa parter deltar, via särskilda forskningsprojekt; år 2008 gäller det exempelvis Energimyndigheten, Statens Kulturråd, Sveriges Television, Tidningsutgivarna och Vetenskap & Allmänhet.

Resultaten från Riks-SOM-undersökningarna redovisas i årliga publikationer där de medverkande forskarna presenterar analyser baserade på de senaste resultaten men också, så långt det är möjligt, belyser mer långsiktiga opinions- och medietrender. Datainsamlingen genomförs av ett fristående undersökningsföretag efter upphandling; fältarbetet görs i nära samarbete med SOM-institutet, som kontinuerligt utvärderar genomförandet. I föreliggande kapitel redovisas genomförandet av Riks-SOM-undersökningen 2008; det handlar om studiens uppläggning, fältarbetets olika moment samt resultatens representativitet.

Undersökningens uppläggning

Riks-SOM-undersökningen genomförs sedan starten 1986 i form av en postenkät som går ut till ett systematiskt sannolikhetsurval² av Sveriges befolkning. Från och med 2000 års undersökning är åldersintervallet 15–85 år (tabell 1). Utländska medborgare ingår i urvalet sedan 1992 (samt i undersökningarna 1986 och 1989).

Omfattningen av undersökningen har ökat fram till och med slutet av 1990-talet, både vad gäller antalet frågor och antalet svarspersoner. Från och med 1998 delades Riks-SOM-undersökningen i praktiken upp i två parallella riksrepresentativa delundersökningar, vilka alltsedan 2000 har baserats på ett urval om vardera 3 000 personer.³

Tabell 1 Riks-SOM-undersökningens uppläggning 1986–2008

År	Urvalsmetod	Antal formulär	Total urvalsstorlek	Medborgarskap	Åldrar
1986	Systematiskt sannolikhetsurval	1	2 500	Både sv. & utl.	15–75 år
1987–1998	”	”	”	Endast sv.	”
1989	”	”	”	Både sv. & utl.	”
1990–1991	”	”	”	Endast sv.	”
1992–1995	”	”	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1996	”	”	2 841 ¹	”	”
1997	”	”	2 800	”	”
1998	”	2	5 600	”	16–80 år ²
1999	”	”	”	”	15–80 år
2000–2005	”	”	6 000	”	15–85 år
2006	”	”	6050 ³	”	”
2007	”	”	6 000	”	”

2008	Systematiskt sannolikhetsurval	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år

Kommentar: ¹Gruppen 15-åringar var av misstag inte inkluderade i det ursprungliga urvalet utan tillfördes i efterhand undersökningens första urval om 2 800 personer. ²Gruppen 15-åringar var av misstag inte inkluderade i urvalet. ³Det ursprungliga urvalet om 6 000 personer utökades med 50 personer ur spårregistret *NIX adressat*, felaktigt exkluderade ur det ursprungliga urvalet (se vidare Nilsson 2007).

Datainsamlingen för de båda formulären i Riks-SOM 2008 genomfördes parallellt och under identiska förutsättningar. En knapp fjärdedel av frågorna (variablerna) i undersökningen ingick i båda formulären och kan därmed analyseras med dubbla urvalsstorleken som grund. Det rör sig dels om SOM-undersökningens grundfrågor om politik och medier samt en stor mängd livsstils- och bakgrundsfrågor, dels om frågor som syftar till att belysa frågeställningar som fordrar ett större urval av svars-personer för statistiskt säkerställda analyser.

De enskilda frågorna utarbetas av de deltagande forskningsprojekten i samarbete med SOM-institutet. De båda formulären (se bilaga i slutet av denna volym) skiljer sig innehållsmässigt något åt i det att tyngdpunkten i det ena formuläret – *Riks-SOM 1* – ligger på politik och samhälle, medan det andra – *Riks-SOM 2* – i stället har en tonvikt på frågor om medier, kultur och livsstil. Dispositionen av innehållet i formulären framgår av tabell 2.

Tabell 2 Innehållsöversikt för frågeformulären i Riks-SOM 2008

<i>Riks-SOM I</i>		<i>Riks-SOM II</i>	
Fråga 1–7	Nyheter och medier	Fråga 1–10	Nyheter och tidningar
Fråga 8–26	Politik, samhälle och demokrati	Fråga 11–21	Politik, samhälle och demokrati
Fråga 27–31	Radio och tv	Fråga 22–32	Radio och tv
Fråga 32–37	Omvärldsfrågor	Fråga 33–40	Medieteknik, internet och mobiltelefoner
Fråga 38–46	Samhälle och service	Fråga 41–48	Kultur, samhälle och medier
Fråga 47–59	Miljö och energi	Fråga 49–59	Intressen, aktiviteter och värderingar
Fråga 60–63	Kunskap och samhälle	Fråga 60–69	Arbetsliv
Fråga 64–79	Aktiviteter, intressen och värderingar	Fråga 70–88	Bakgrundsfrågor
Fråga 80–90	Arbetsliv		
Fråga 91–107	Bakgrundsfrågor		

Kommentar: Frågeformulären för Riks-SOM 1 respektive Riks-SOM 2 återfinns i bilaga i slutet av denna volym.

Huvuddelen av frågorna har fasta svarsalternativ med rutor för respondenten att kryssa i. I några fall svarar respondenten genom att skriva ett tal i en ruta; ytterligare några frågor är helt öppna men kräver endast ett kort svar (de rör bland annat vilken/vilka morgontidningar man läser och vilka samhällsproblem man tycker är viktigast i Sverige i dag). Att fylla i enkätens samtliga frågor tar uppskattningsvis cirka en och en halv timme; de synpunkter som framförs av respondenterna (på sista formulärsidan där särskilt utrymme ges, eller på andra vägar) indikerar dock stora variationer.

Fältarbetet

Fältarbetet för *Riks-SOM 2008* följer i huvudsak uppläggningsen av tidigare års undersökningar. Huvuddelen av datainsamlingsarbetet genomfördes under hösten 2008. Arbetet inleddes i mitten av september med att ett vykort skickades ut till respondenterna för att informera om att de var utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten ut tillsammans med ett kortare följebrev⁴, en informationsbroschyr om SOM-institutets verksamhet samt en penna. Enkäten nådde ut onsdagen den 24 september. Under resterande del av fältperioden genomfördes successivt en serie påminnelseinsatser postalt och per telefon – sammanlagt sex insatser. Den 10 februari avslutades fältarbetet i formell mening. Men redan vid novembers utgång hade 92 procent av de som slutligen skulle komma att medverka skickat tillbaka sin enkät. Av tablan nedan framgår i detalj tidsramarna för fältarbetet och dess olika insatser.⁵

Tablå 1 Fältarbetets moment Riks-SOM 2008

12 sept. 2008	Utskick av aviseringsvykort
19 sept.	Utskick av enkät, följebrev ¹ , informationsbroschyr, svarskuvert och penna (B-post; försändelsen når ut till respondenterna onsdagen den 24 sept.).
29 sept.	Utskick av tack-/påminnelsevykort.
6 okt.	Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr och svarskuvert till intervjupersoner som ännu inte sänt in enkäten.
16–27 okt.	Telefonpåminnelse till svarspersoner som ej sänt in enkäten (med utskick av ny enkät till de som saknar och postal bekräftelse till övriga som sagt att de ämnar delta)...
...resp. 28 okt.	...samt postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
11–17 nov.	Telefonpåminnelse (motsvarande 16–27 okt.)...
...resp. 18 nov.	...samt postal påminnelse (motsvarande 28 okt.). ²
2–8 dec.	Telefonpåminnelse (motsvarande 16–27 okt.)...
...resp. 9 dec.	...samt postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
29 dec.	Extra postal påminnelse till de som i någon av de föregående telefoninsatserna sagt sig beredda att medverka men inte skickat in.
12 jan. 2009	Utskick av enkät, följebrev, svarskuvert samt ”bortfallsenkät” – med frågan om varför man inte önskar/kan delta – till samtliga som inte hörts av under fältarbetets gång samt de som i någon av de föregående telefoninsatserna sagt sig beredda att medverka men inte skickat in.
10 feb.	Fältarbetet avslutades.

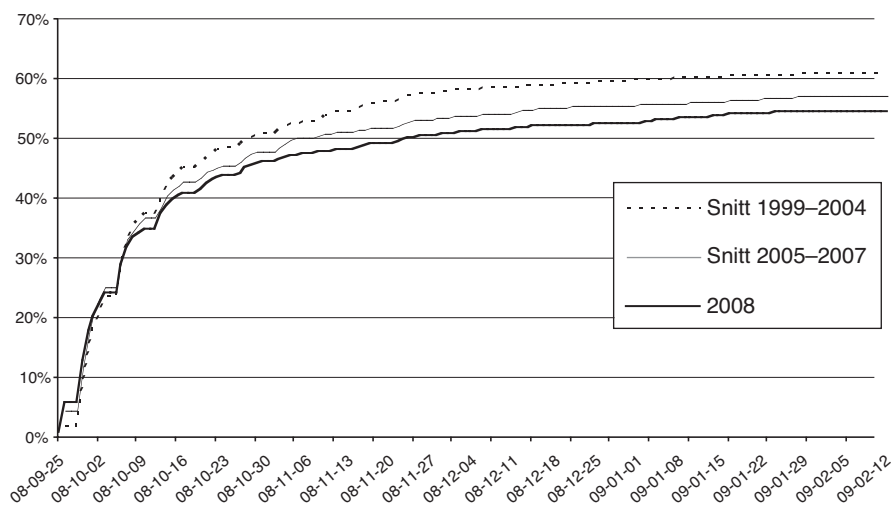
Kommentar: ¹Det första missivet editioneras genom att det innehåller några särskilda rader till gruppen 15–19-åringar respektive 65–85-åringar, med budskapet att vissa frågor kan vara svåra att besvara när man är ung respektive har lämnat arbetslivet. ²Följebrevet editionerades med ett något annorlunda utformat brev till gruppen 19–34-åringar, med budskapet att det var särskilt viktigt med svar från dem i egenskap av den mer svårnådda gruppen ”unga vuxna”.

Den första enkätförsändelsen skickades ut fredagen den 19 september – med B-post, det vill säga med (planerad) utdelning onsdagen den 24 september.⁶ Torsdagen dagen därpå kom 34 ifyllda enkäter tillbaka. Efter helgen uppgick inflödet till 13 procent av det totala antalet utskickade enkäter; resultatet med hela veckans inflöde inräknat uppgick till en knapp fjärdedel, 24 procent. Detta motsvarar in-

komna svar från nästan hälften, 44 procent, av de som skulle komma att besvara enkäten innan fältarbetet avslutades. Vid oktober månads utgång hade 84 procent av det slutgiltiga antalet ifyllda enkäter kommit in; vid novembers utgång 92 procent, och vid årsskiftet 96 procent. Därefter fortsatte inflödet svagt men stadigt ända in i februari 2008, motsvarande de sista 4 procentenheterna.

Redan första fältveckan var inflödet något sämre i relation till tidigare års undersökningar (figur 1). De första dagarnas inflöde beror i någon mån av vilken veckodag enkäten når ut, särskilt i förhållande till helgens postfria dagar, något som försvårar exakta jämförelser av inflödesresultat i fältperiodens början. Även längre in i fältarbetet kan de postala och telefonbaserade påminnelseinsatserna ligga lite olika i tid och därmed påverka hur nivåerna förhåller sig till varandra. Men vid fältarbetets slut den 10 februari var inflödesresultatet för 2008 2,7 procentenheter sämre än genomsnittet för åren 2005–2006 sammantagna, och 6,3 procentenheter sämre än genomsnittet för 1999–2004; i förhållande till enbart 2007 års undersökning var resultatet 2,9 procentenheter sämre.

Figur 1 *Dagligt inflöde av enkäter i Riks-SOM 2008 relativt ett genomsnitt för 1999–2004 respektive 2005–2007 års undersökningar (kumulativ procent av bruttourvalet)*

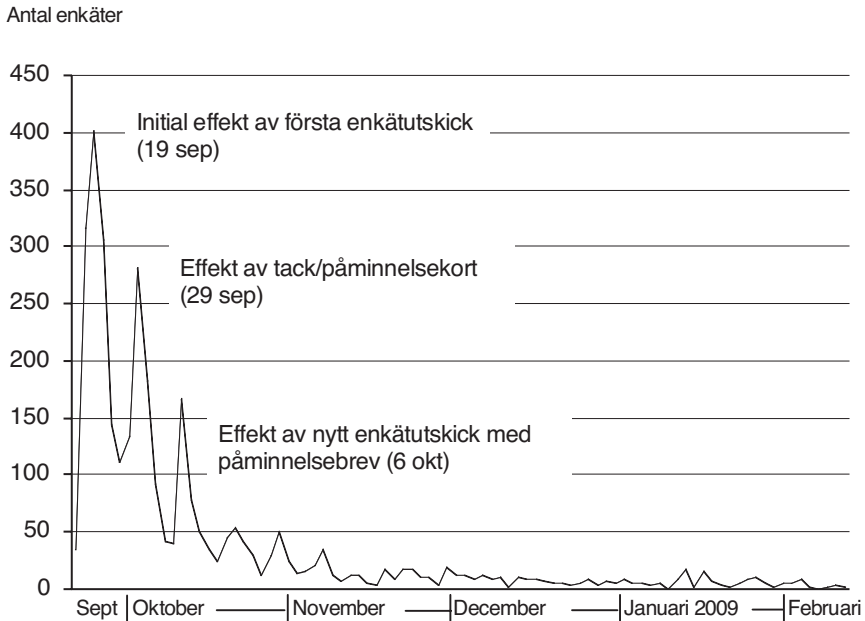

Kommentar: Inflödet redovisas med utgångspunkt i 2008 års fältperiod i relation till jämförbara fältveckor för övriga års undersökningar.

Inflödet av enkätformulär under fältperioden kommer i vågor, tydligt i fas med utskick och påminnelseåtgärder. Vågbildseffekten är ett mycket stabilt fenomen

som uppträder i varje undersökning, och 2008 är inget undantag trots det generellt något lägre inflödet (figur 2). Veckoslutets dagar och helgdagar, det vill säga alla dagar utan postutdelning, är exkluderade från tidsaxeln i figuren.

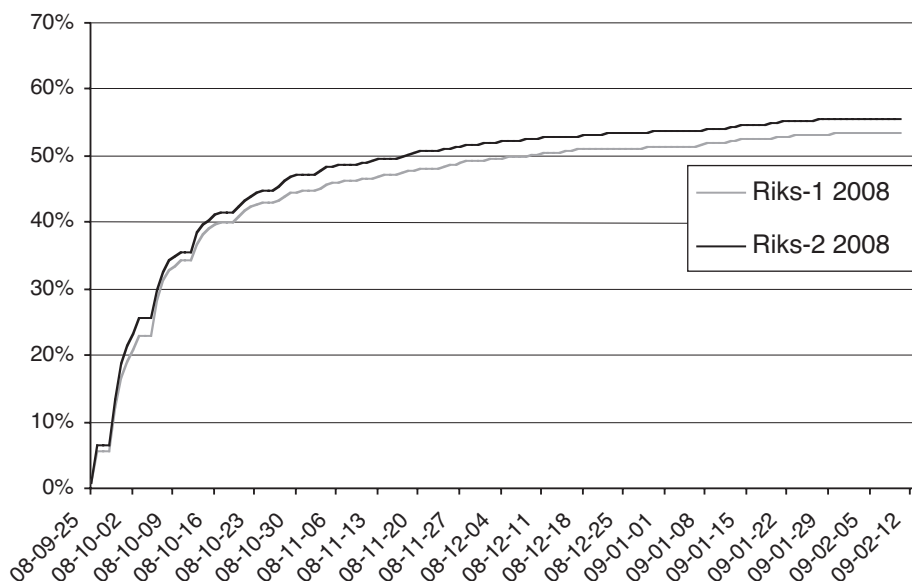
Figur 2 Dagligt inflöde av enkäter i Riks-SOM 2008 (antal)

Kommentar: Veckoslutets dagar och helgdagar, det vill säga alla dagar utan postutdelning, är exkluderade från tidsaxeln.

När fältarbetet avslutades den 10 februari var bruttosvarsfrekvensen (dvs. andelen inkomna enkäter av det totala antalet utskickade) 54,3 procent, vilket alltså innebär ett sämre resultat relativt tidigare undersökningar. Inflödet för respektive delundersökning följer i huvudsak samma mönster under fältperioden, med den skillnaden att resultatet för Riks-1 genomgående är något sämre än för Riks-2 (figur 3). Vid fältarbetets slut uppgick skillnaden till 63 enkäter, motsvarande 2,1 procentenheter sett till bruttoresultatet. Motsvarande skillnad mellan den jämförelsevis mer politikinriktade Riks-1 och den mer medie- och livsstilsinriktade Riks-2 har observerats samtliga år sedan 1998 då Riks-SOM för första gången genomfördes som två parallella delundersökningar, med två olika formulär: skillnaden har varierat i storlek mellan en (2003 års undersökning) och fem (2001) procentenheter.

Figur 3 *Dagligt inflöde av enkäter i Riks-1 respektive Riks-2 2008 (kumulativ procent av bruttourvalet)*

Svarsfrekvens och bortfall

Från bruttourvalet definierar man normalt bort avlidna samt personer som är långtidssjukskrivna, inte talar svenska, har flyttat från orten eller av liknande skäl inte bedöms ingå i populationen utan definieras som så kallat naturligt bortfall (för en fullständig definition, se kommentar till tabell 3). Därmed erhåller man undersökningens nettourval⁷, vilket ligger till grund för redovisningar av undersökningars svarsfrekvens. För samhällsvetenskapliga postenkäter i Sverige har svarsfrekvensen tidigare brukat ligga på mellan 60 och 70 procent, men under senare år har det blivit allt svårare att nå dessa nivåer. SOM-undersökningarna har generellt uppvisat ett mycket gott resultat med en genomsnittlig svarsfrekvens för alla de genomförda undersökningarna 1986–2007 på 67 procent (tabell 3). Från och med 2000-talet har nivån emellertid sjunkit. År 2007 bröts trenden tillfälligt med ett nettoresultat på 63 procent; att det tycks ha handlat om just ett tillfälligt trendbrott indikerar dock 2008 års resultat på 58 procent. Inkluderar vi även detta år blir genomsnittet för de samtliga 23 Riks-SOM-undersökningarna 66 procent. Genomsnittet för de åtta undersökningarna hittills genomförda under 2000-talet, 63 procent, kan jämföras med 68 procent för perioden 1986–1999.

Tabell 3 Svarefrekvens i Riks-SOM-undersökningarna 1986–2008

	Antal svarande	Svarefrekvens av hela urvalet (brutto)	Svarefrekvens med hänsyn till naturligt bortfall (netto)	Undersökningsföretag ansvarigt för fältarbetet
1986	1 624	65	68	SCB
1987	1 672	67	70	SOM-institutet
1988	1 643	66	69	SCB
1989	1 578	63	66	IMU-Testologen
1990	1 582	63	66	IMU-Testologen
1991	1 573	63	67	IMU-Testologen
1992	1 889	67	71	Sifo
1993	1 857	66	70	Sifo
1994	1 704	61	67	Gallup
1995	1 777	63	65	Temo
1996	1 779	63	69	Gallup
1997	1 754	63	69	Gallup
1998	3 561	64	68	Sifo
1999	3 503	63	67	Kinnmark
2000	3 546	59	63	Kinnmark
2001	3 638	61	67	Kinnmark
2002	3 609	60	65	Kinnmark
2003	3 675	61	66	Kinnmark
2004	3 612	60	65	Kinnmark
2005	3 499	58	63	Kinnmark
2006	3 336	55	60	ScandInfo
2007	3 435	57	63	Kinnmark
2008	3 259	54	58	Kinnmark

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas: adress okänd, avflyttad; bortrest, studier/militärtjänstgöring på annan ort; bosatt/studerar/arbetar utomlands; sjuk, institutionsvård, förståndshandikappad; avliden; ej svensktalande.

Av det ursprungliga urvalet på totalt 6 000 personer (bruttourvalet) var det 3 259 personer som besvarade och skickade in formuläret i 2008 års undersökning. Sammanlagt 423 personer, motsvarande 7,1 procent, har räknats bort som naturligt bortfall (enligt ovan). Denna andel tenderar att variera något år från år beroende på hur många i urvalet som väljer att höra av sig med denna typ av information, liksom hur registreringen sköts av fältföretaget samt i samband med telefonpåminnelserna. Årets resultat var relativt lågt; sedan 2001 års undersökning har andelen varierat mellan 7,0 och 9,9 procent. Andelen personer som på detta vis bortdefi-

nieras ur bruttourvalet ligger på ungefär samma nivå för de bägge delundersökningarna: 7,3 respektive 6,8 procent.

Det naturliga bortfallet lyfter bruttosvarsfrekvensen på totalt 54 procent för hela undersökningen till nettoresultatet 58 procent (tabell 4). I och med den ringa skillnaden i antalet bortdefinierade mellan Riks-1 och Riks-2 återspeglas skillnaden i inflöde dem emellan även i nettoresultatet: Riks-1 har en nettosvarsfrekvens på 57 procent, Riks-2 på 59 procent.

Tabell 4 Svarande och bortfall i Riks-SOM-undersökningen 2008

	Riks-SOM I	Riks-SOM II	Totalt
Ursprungligt urval (brutto)	3 000	3 000	6 000
Bortdefinierade (naturligt bortfall)	220	203	423
Nettourval	2 780	2 797	5 577
Antal svarsvägrare/ej anträffade	1 182	1 136	2 318
Antal svarande	1 598	1 661	3 259
Svarsfrekvens: brutto	53%	55%	54%
Svarsfrekvens: netto	57%	59%	58%

I det naturliga bortfallet är det tre typer som dominerar: långtidssjuka/handikappade; utomlandsboende/bortresta på längre tid samt de som ej kunnat nås på sin adress – vilket sammantaget utgör 81 procent av bortfallet (tabell 5). Ytterligare en stor grupp, en knapp femtedel, utgörs av ej svensktalande. Därtill har 2 procent registrerats som avlidna. Sammansättningen är mycket lik i de båda delundersökningarna.

Tabell 5 Typer av naturligt bortfall i Riks-SOM-undersökningen 2008

	Riks-SOM I	Riks-SOM II	Totalt
Långtidssjuk/förståndshandikappad	30	32	31
Bor utomlands/bortrest på längre tid	26	26	26
Adress okänd/flyttat	26	24	25
Ej svensktalande	16	17	16
Avliden	2	1	2
Summa procent	100	100	100
Antal personer	220	203	423

Mot bakgrund av att undersökningen definierar bort långtidssjuka/handikappade och de som själva eller via ombud meddelat att de inte kan svenska tillräckligt bra för att besvara enkäten, finns det anledning att märka att urvalsramen ”svenska befolkningen i åldrarna 15–85 år” av naturliga och resursskäl exkluderar de som inte kan delta i undersökningen på grund av hälso- eller språkskäl. Relaterat till språkkunskap kan konstateras att andelen med enbart utländskt medborgarskap är lägre i Riks-SOM 2008 än i befolkningen som helhet: 2,8 mot 6,4 procent.⁸ Andelen i Riks-1 är mindre än den i Riks-2: 2,2 jämfört med 3,3 procent.

Informationen om det naturliga bortfallet har tillsammans med andra orsaker till att inte medverka i undersökningen inhämtats på flera sätt: via den bifogade ”bortfallsenkäten” i sista påminnelsen med frågan om varför man inte önskar eller kan delta i undersökningen – med svar från 110 personer –, via telefonpåminnelserna samt direkt från respondenter eller anhöriga som hört av sig under fältarbetets gång.

Utöver kunskap om det naturliga bortfallet har specificerade anledningar till att inte *vilja* delta kunnat sammanställas för totalt 614 personers (tabell 6). I linje med tidigare års erfarenheter är tidsbrist ett mycket vanligt argument; i 2008 års undersökning är det hälften av personerna med en känd orsak till svarsvägran som anger detta som enda skäl till att avstå.

Tabell 6 Specificerade skäl till att inte vilja delta i Riks-SOM-undersökningen 2008 samt jämförelse med 2007 (procent)

	Riks-1	Riks-2	Riks-SOM 2008	Riks-SOM 2007
Har inte tid	51	48	50	37
Frågorna är ointressanta	12	11	12	13
För många frågor	11	12	11	14
Vill av princip inte delta	10	11	11	22
Frågorna är för svåra	6	6	6	3
Litar ej på anonymiteten	2	3	2	3
Vill ej delta utan ersättning	1	4	2	2
Annat skäl	0	0	0	0
Blandade skäl	7	5	6	6
Summa procent	100	100	100	100
Antal personer	322	292	614	710

Kommentar: Informationen är inhämtad via telefonpåminnelserna, via den ”bortfallsenkät” som bifogas sista påminnelsen samt från kontakter med respondenter som hört av sig under fältarbetets gång.

Att avstå på mer principiell grund har tidigare år varit relativt vanligt (2007: 22 procent), men i årets undersökning handlar det endast om cirka var tionde person

– och därmed på jämförbar nivå med angivandet av skälet att frågorna är ointressanta respektive att enkäten innehåller för många frågor. Att frågorna däremot skulle vara för svåra eller oro/misstro beträffande anonymitetsförhållandet; eller det faktum att det inte utgår någon ersättning för att medverka, är ingetdera en särskilt frekvent grund för svarsvägran. Bilden är väsentligen densamma i de två delundersökningarna; den största skillnaden relativt sett gäller ersättningsargumentet, som anges av en större andel i Riks-2-urvalet.

Representativitet och svarsfrekvens i olika grupper

Vilka som svarar och vilka som faller bort i en frågeundersökning har betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är underrepresenterad och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övrigas, blir studiens resultat mindre giltiga för populationen som helhet. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor. Av tabell 7 framgår hur svarsbenägenheten i *Riks-SOM 2008* varierar i olika grupper över tid.

I likhet med erfarenheterna från tidigare års SOM-undersökningar svarar kvinnor som grupp i större utsträckning än män, ett mönster som förstärkts under senare år. 2008 är skillnaden totalt sett 7 procentenheter, i Riks-1 hela 9 procentenheter.

Den generellt försvagade svarsbenägenheten relativt såväl 2007 som tidigare års undersökningar gäller oavsett ålder, med ett svagt undantag i gruppen 70–79-åringar. Samtidigt så har svarsfrekvensen minskat *särskilt* i åldersgrupperna under 30 år, vilket gör att mönstret vi känner sedan tidigare – att äldre svarar i större utsträckning än yngre – bara har förstärkts ytterligare. Skiljelinjen mellan att svara i mindre respektive större utsträckning än genomsnittet återfinns fortfarande i 50-årsåldern, där den har legat sedan slutet av 1990-talet. Störst är svarsviljan i gruppen 60–79 år, med en svarsfrekvens på 75 procent, ungefär densamma i båda delundersökningar. Svarsfrekvensen bland urvalets allra äldsta, 80–85-åringarna, klarar genomsnittresultatet med god marginal (gruppen har däremot en stor andel naturligt bortfall; bruttourvalets 237 personer är reducerat till 187 i nettourvalet). Den svagaste svarsbenägenheten återfinns, totalt sett, i gruppen 20–24 år, med en svarsfrekvens på 41 procent. Det är i denna grupp den återfunnits sedan 2003 (2004 tillsammans med de allra yngsta). I enbart Riks-1 är nettoresultatet för denna grupp ännu något sämre: 38 procent.

Boende i Stockholmsregionen drar precis som tidigare år ner svarsandelen för undersökningen som helhet; svarsandelen 2008 är här 53 procent. Detsamma gäller också Sydsverige (55 procent), men detta resultat avspeglar enbart den låga nivån i Riks-1 (49 procent); i Riks-2 är det i stället Småland och mellersta Norrland som bidrar till att dra ner genomsnittet. Resultatet för Västsverige, landets tredje storstadsområde, är däremot något bättre än genomsnittet (för enbart Riks-1 precis på snittet). Den allra högsta svarsfrekvensen återfinns, totalt sett, i övre Norrland: 65 procent.

Tabell 7 Svansandelen (netto) i olika grupper, Riks-SOM-undersökningen 1995–2008 procent

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Riks-1	Riks-2
TOTALT	65	69	69	68	67	63	67	65	66	65	63	60	63	58	57	59
Kön																
Kvinnor	66	68	70	69	68	65	68	69	68	67	65	64	66	62	62	62
Män	65	67	68	69	66	61	66	62	64	63	61	57	60	55	53	57
Ålder																
15–19 år	66	71	72	75	67	57	56	61	60	55	56	49	53	46	48	45
20–24 år	64	66	67	63	55	60	57	61	57	55	53	43	49	41	38	43
25–29 år	60	74	55	64	58	55	59	60	63	57	54	50	51	44	43	46
30–39 år	67	60	62	64	63	57	62	57	60	59	57	54	54	51	51	51
40–49 år	62	68	70	73	66	60	67	64	63	61	58	59	59	54	51	57
50–59 år	67	67	71	73	70	67	76	69	71	69	69	67	68	65	63	66
60–69 år						74	76	76	79	78	73	73	78	75	75	76
70–79 år						74	74	71	75	79	75	71	75	76	73	78
80–85 år						58	67	66	62	65	64	67	71	65	66	65
60–75 år ¹	69	71	76	73	75	75										
76–80 år ¹	63	72	78	58	69	68										
Region																
Stockholm	64	63	64	63	60	58	64	60	61	61	57	56	56	53	53	54
Östra Mellansverige	65	68	67	71	63	64	68	64	66	65	66	63	68	60	60	61
Småland med öar	69	71	74	70	70	68	73	68	66	70	67	62	62	61	66	55
Sydsverige	67	64	70	75	70	65	62	69	67	64	61	58	62	55	49	61
Västsverige	63	69	70	69	68	61	66	65	69	67	62	60	66	60	57	63
Norra Mellansverige	65	75	67	69	69	66	69	67	69	61	64	62	61	63	62	63
Mellersta Norrland	68	70	74	72	71	64	73	69	63	69	67	60	63	57	57	57
Övre Norrland	67	69	72	69	72	61	72	67	68	71	64	64	63	65	69	60

Kommentar: ¹Gruppen 81–85-åringar inkluderades i och med Riks-SOM 2000, varmed åldersindelningen i svarsandelsanalyserna av personer över 60 år ändrades.

För 2008 års undersökning har funnits möjligheten att se till urvalspersonernas så kallade Mosaic-klassificering, och därmed i vilken utsträckning svarsbenägenheten varierar med det "livsstilsegment" personen kan sägas tillhöra. Mosaic Livsstilsdata är en segmenteringsmetod som utvecklats och tillhandahålls av företaget Experian⁹, vilken på basis av personers fullständiga bostadsadress grupperar Sveriges befolkning i totalt 42 livsstilstyper och inom dessa 12 undergrupper; det är de 12 grupperna som ligger till grund för redovisningen i tabell 8. De livsstilsgrupper som tydligast bidrar till att dra upp svarsfrekvensen är olika typer av "småhusboende" (67 procent i "småhus i förort") – om än i mindre grad den kategori som kan kopplas till industri. Den relativt höga svarsfrekvensen hos "småhusboende" gäller särskilt för Riks-2, medan i Riks-1 svarsfrekvensen dras upp märkbart även av grupperna "glesbygd" och "singlar i storstad". Den grupp som tvärtom och utan konkurrens uppvisar sämst svarsfrekvens är "kulturell mångfald" – 41 procent i hela Riks-SOM och 39 procent i Riks-1. Relativt svag är svarsbenägenheten även i "lägenhet på mindre ort" (52 procent), samt enbart i Riks-2 i gruppen "välutbildade storstadsbor".

Tabell 8 Svarsandelen (netto) efter Mosaic-klassificering, Riks-SOM-undersökningen 2008 (procent)

	Riks-1	Riks-2	Riks-SOM Totalt
Samtliga	57	59	58
Välutbildade storstadsbor (A)	60	51	56
Singlar i storstad (B)	62	58	60
Unga singlar i lägenhet (C)	60	59	59
Seniorer i lägenhet (D)	54	58	56
Lägenhet på mindre ort (E)	51	54	52
Kulturell mångfald (F)	39	42	41
Välbeställda villaägare (G)	55	63	59
Småhus i förort (H)	66	67	67
Småhus och pendling (I)	63	65	64
Småhus på mindre ort (J)	60	67	64
Småhus och industri (K)	59	62	61
Glesbygd (L)	63	60	61
Antal personer	2 772	2 782	5 558

Kommentar: Mosaic Livsstils-data är en segmenteringsmetod framtaget av företaget Experian. Klassificeringen grupperar Sveriges befolkning i totalt 42 livsstilstyper och inom dessa 12 undergrupper, vilka redovisas i tabellen. Grupperingarna har skapats utifrån 400 statistiska variabler, hämtade från SCB, TeleAdress, Bilregistret och Svensk Adressändring, och valda baserade på "tillgänglighet, kvalitet och segmenteringskraft" (www.experian.se/Default.aspx?ID=91). Data är kopplade till personerna i SOM-urvalen via uppgift om fullständig postadress. För mellan 0,3 och 0,5 procent av personerna i de olika urvalsgrupperna har ingen Mosaic-kod kunnat ges.

SOM-undersökningens urval av personer utgör ett slags Sverige i miniatyr. Naturligt bortfall och svarsvägran riskerar att leda till avvikelser från representativiteten. Hur väl avspeglar då Riks-SOM-undersökningen 2008 hela befolkningen, och vilka skillnader kan urskiljas mellan sammansättningen i det dragna urvalet av personer och de respondenter som slutligen svarat? Via tabell A1a–A5 i appendix kan respondenternas sammansättning beträffande kön, ålder, region, fackföreningsmedlemskap respektive Mosaic-kategori (se ovan) jämföras med sammansättningen i såväl det dragna urvalet som den svenska befolkningen. Av uppställningarna framgår att de svarande tämligen väl avspeglar den svenska befolkningen i dessa avseenden. Några avvikelser förtjänar dock att kommenteras.

Könsfördelningen (tabell A1) bland svenska 15–85-åringar är mycket balanserad i verklighetens Sverige år 2008: 50–50. Bland de svarande i Riks-SOM-undersökningen 2008 är emellertid fördelningen 53–47 med en övervikt av kvinnor – densamma i båda delundersökningar. De dragna urvalen har inte bidragit till denna skevhet, även om kvinnor var i viss övervikt i Riks-2-urvalet. I första hand bottenar i stället den överrepresentation av kvinnor som finns i undersökningen av kvinnors generellt något större svarsbenägenhet (jfr. tabell 7).

Ålderssammansättningen (tabell A2) i Riks-SOM-undersökningens dragna urval är precis som könsfördelningen mycket representativ för den svenska befolkningen. För ingen redovisad åldersgrupp skiljer det mer än en procentenhet mellan verklighetens Sverige och det dragna urvalet, det gäller även delurvalen. Men genom att yngre svarar i mindre utsträckning än äldre (jfr. tabell 7), särskilt relativt gruppen 50–75-åringar, uppkommer en viss snedfördelning i undersökningen. Detta är ett välbekant mönster från de senaste årens undersökningar, som bara har förstärkts. Precis som tidigare år är det särskilt märkbart i den politikinriktade Riks-1, där andelen 15–29-åringar omfattar 16 procent av de svarande mot 24 procent i hela befolkningen.

Ser vi till den geografiska fördelningen (tabell A3), ger Riks-SOM 2008 en i huvudsak god bild av den geografiska spridningen i Sveriges befolkning. Stockholmare är något underrepresenterade i bägge delundersökningar till följd av en generellt sämre svarsvilja (jfr. tabell 7). Men avvikelsen är inte större än två procentenheter mellan verklighetens Sverige och Riks-SOM-undersökningen (21 mot 19 procent).

Vad gäller fackföreningsmedlemskap (tabell A4) liknar mönstret i Riks-SOM det för befolkningen som helhet, om än med en viss underrepresentation av LO-anslutna i SOM-materialet till förmån för i första hand TCO-anslutna – något som gäller bägge delundersökningar. Det ska emellertid sägas att jämförelsen haltar något i och med skillnader i mätmetoder.

Slutligen framgår av jämförelserna med avseende på klassificeringen baserad på Mosaic Livsstilssegment (se ovan) (tabell A5) att gruppen ”kulturell mångfald” är den enda som bland de svarande utgör 2 procentenheter färre jämfört med i befolkningen. Den generellt svagare svarsbenägenheten som konstaterats ovan är den största orsaken bakom förhållandet, men andelen krymper även mellan brutto- och

nettourvalet – det vill säga som resultat av att denna grupp har en relativt stor andel personer som registretats som någon typ av naturligt bortfall. Det dragna brutto-urvalet har däremot tvärtom bidragit något till att motverka dessa negativa effekter på representativiteten bland de svarande genom att innehålla en liten större andel än befolkningen som helhet. De enda grupper som i stället är överrepresenterade relativt befolkningen, med minst 2 procentenheters avvikelse, är ”småhus och pendling” i Riks-2 samt ”småhus på mindre ort” i Riks-1 – i det senare fallet enbart en följd av en högre svarsbenägenhet i gruppen, i det förra med viss draghjälp även av det dragna urvalet. Dessa avvikelser till trots så ger analysen baserad på Mosaic-informationen en generellt mycket god bild av livsstilsrepresentationen i SOM-undersökningen relativt den svenska befolkningen.

Jämförelserna mellan svarspersonernas och befolkningens socioekonomiska och livsstilsrelaterade sammansättning visar att Riks-SOM-undersökningens respondenter sammantaget speglar Sveriges befolkning väl. Den största skevheten som kan observeras gäller ålderssammansättningen, men en viss överrepresentation av befolkningens äldre.

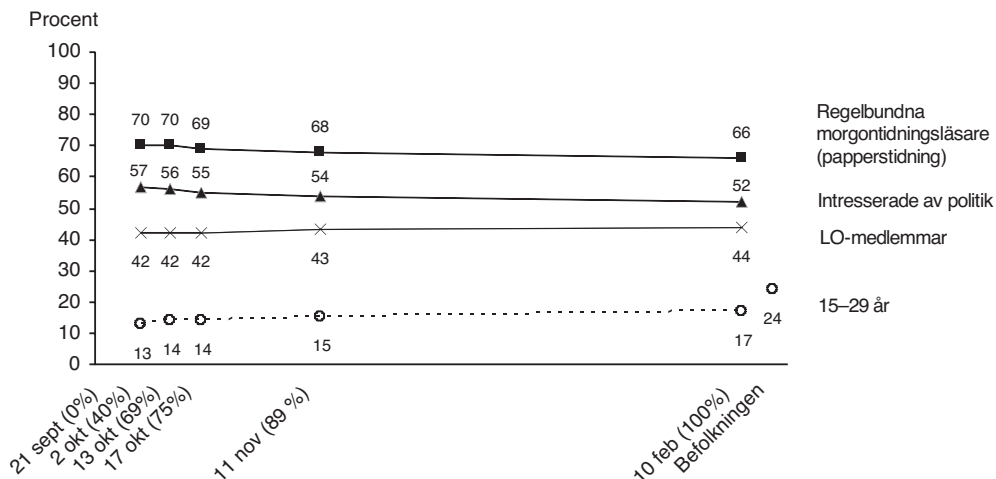
Representativitet efter svarsfrekvens

Vid uppläggningsen av fältarbetet för en enkätstudie måste svarsfrekvens och svars-kvalitet alltid vägas mot tillgängliga resurser i tid och pengar. En undersökning helt utan påminnelser är naturligtvis billigare och mindre tidskrävande. Men erfarenheten säger oss att svarsfrekvensen med en sådan strategi blir väsentligt lägre än om man inkluderar ett antal påminnelser. Därtill är vissa grupper mindre benägna att delta utan påstötningar än andra; underlaget blir alltså inte enbart *mindre* med en kortare fältperiod utan dessutom *skevare* sett till befolkningen som helhet. Förhållandet kan illustreras genom analyser av respondentgruppens sammansättning vid olika tidpunkter under fältarbetets gång.

I Riks-SOM-undersökningen 2008 hade 40 procent av de personer som skulle komma att besvara enkäten skickat tillbaka den ifylld senast dagen då första påminnelsen (kortet) nådde ut (2 oktober). Skulle vi nöjt oss med det inflödet hade skevheten i ålder varit större jämfört med slutresultatet. Gruppen 15–29-åringar representeras efter sex dagars inflöde med 13 procent i enkätunderlaget – att jämföra med 17 procent när samtliga enkäter räknats in, och med befolkningens 24 procent. Även svarsgruppens sammansättning rörande socioekonomiska egenskaper i termer av subjektiv klassposition och fackföreningsmedlemskap påverkas något av fältarbetets längd, med en lägre andel som definierar sitt hem som arbetarhem och som är LO-medlemmar i det initiala svarsunderlaget jämfört med senare (det ska sägas att detta mönster saknades eller var mycket svagt i 2005 och 2006 års undersökningar, men var starkare igen 2007; se tabell A6 i appendix). I det initiala svarsunderlaget i 2008 års undersökning var 42 procent LO-medlemmar; vid fältarbetets slut har andelen vuxit till 44 procent.

Men det är åldersfördelningen som tydligast påverkas av fältarbetets längd i en postal frågeundersökning som SOM-undersökningen. Skevheter i detta avseende riskerar att påverka resultaten av frågor där åldersfaktorn är starkt relaterad till svaren. Exempelvis kan konstateras hur morgontidningsläsning och politiskt intresse överskattas vid ett "förtida" fältstopp till följd av överrepresentationen av äldre i de tidigt inkomna svaren. Nu är alternativet inte nödvändigtvis att helt avstå från påminnelser eller att strypa inflödet redan efter fem dagar. Skulle vi exempelvis sätta punkt i mitten av november – efter tre påminnelseinsatser: ett tack-/påminnelsekort, ett nytt enkätutskick samt en telefonuppföljning – då 89 procent av de som skulle komma att medverka hade skickat in sin enkät, blir skevheten i åldershänseende mindre (figur 4). Detsamma gäller morgontidningsläsning och politiskt intresse. Men fortfarande gäller att överensstämmelsen med ålderssammansättningen i det verkliga Sverige är störst i det slutliga Riks-SOM-materialet. Det finns alltså goda skäl att genom fler påminnelseinsatser söka öka svarsfrekvensen i postala enkätundersökningar.

Figur 4 Andelen regelbundna morgontidningsläsare, intresserade av politik, LO-medlemmar respektive 15–29-åringar efter fältarbetets längd (svarsfrekvens) i Riks-SOM 2008 (procent)

Kommentar: Regelbundna morgontidningsläsare avser de som läser en papperstidning minst 5 dagar i veckan. Andelen intresserade av politik avser de som svarat att de är mycket eller ganska intresserade. Se tabell A6 i appendix för en översikt över resultaten från motsvarande analys av Riks-SOM-undersökningarna 2003–2007.

Såväl ifråga om politiskt intresse som morgontidningsläsning är det omöjligt att få fram en verkligt sann uppgift för befolkningen som helhet. En analys av hur ande-

len politiskt intresserade respektive morgontidningsläsare bland svarsvägrare kan emellertid bidra till att belysa svarsgruppens representativitet; se kapitlets sista avsnitt.

Betydelsen av telefonpåminnelser

SOM-undersökningen har alltsedan första undersökningen 1986 i fältarbetet alltid inkluderat någon typ av telefonpåminnelse (se t. ex. dokumentationen i Björkqvist 1989, s. 4). Erfarenheten är att dessa påminnelser väsentligt lyfter inflödet en bit in i fältarbetet när det annars riskerar att dala. Påminnelserna bidrar samtidigt till att få kännedom om olika typer av naturligt bortfall, liksom om orsaker bakom svarsvägran. Det är dock svårt att mer exakt värdera inflödesnyttan av telefonpåminnelserna i och med att de enkäter som skickas tillbaka längre in i fältarbetet inte självklart kan kopplas direkt till någon specifik insats utan kan vara resultatet av tidigare insatser eller kombinationer av insatser; systematiska metodtester med kontrollgrupper har aldrig genomförts. Därtill har tidpunkten för telefoninsatserna, liksom omfattningen av dem, varierat över tid. Men dokumentationen kring fältarbetets olika insatser har förbättrats genom åren, och nedan följer en analys av nyttan av olika påminnelseinsatser i 2008 års undersökning i relation till motsvarande resultat för 2007.

Fältarbetet för SOM-undersökningen omfattar, sedan 1994, tre insatser med telefonpåminnelser.¹⁰ I SOM-undersökningen 2008 inleddes den första insatsen tre veckor efter det att enkäten nått ut, den 16 oktober, och pågick 12 dagar i sträck, dvs. till och med den 27 oktober. Respondenten hade då redan erhållit två postala påminnelser: ett kort samt en försändelse med en helt ny enkät (se tablå 1 ovan).

Vid starten för första telefonpåminnelseinsatsen saknades svar från totalt 3 398 respondenter (borträknat det vid tidpunkten kända naturliga bortfallet om 97 personer, samt de som lämnat besked att de inte önskade delta, 89 personer). För 2 394 av dessa personer, det vill säga 70 procent, kunde erhållas ett hemtelefonnummer.¹¹ Samtliga dessa personer söktes av det företag som genomförde telefonpåminnelserna.¹²

Ett första viktigt resultat av telefonpåminnelserna är en starkt förbättrad kännedom om det naturliga bortfallet: i samband med den första telefoninsatsen registrerades totalt 130 personer som långvarigt sjuka/handikappade, avflyttade, ej svensktalade, långvarigt bortresta etc. (tabell 9). Antalet är lägre än för 2007 års undersökning, men innebär fortfarande ett väsentligt tillskott i relation till de 97 personer som det fanns kännedom om då insatsen inleddes.

Därutöver resulterade telefonkontakterna i att totalt 1 139 respondenter sade sig villiga att delta i undersökningen, vilket nästan motsvarar tre fjärdedelar av dem man haft kontakt med (exklusive de som registrerats som naturligt bortfall). Resultatet är mycket likt det för 2007. Nu är det inte nödvändigtvis så att det som telefonintervjuaren registrerar och vad den intervjuade verkligen avser att göra är samma sak; det handlar helt enkelt om ”kvaliteten” på de ja-svar som redovisas – har

man lyckats med att övertyga respondenten om vikten av att delta i undersökningen? Som framgår av tabellens redovisning var det en knapp tredjedel av de som förklarat sig villiga att delta som också gjorde det inom de närmaste veckorna – som synes något färre bland de som önskat ny enkät än bland de som hade kvar den de fått tidigare. Resultatet ska i första hand jämföras med motsvarande andel bland dem man inte lyckades att nå och bland dem helt utan känt telefonnummer: 10 respektive 11 procent. Det ska noteras att de senare samtidigt nåddes av ytterligare en *postal* påminnelse, som skickades ut efter telefoninsatsens sista dag.

Summeras de grupperna som varit i kontakt med någon telefonintervjuare, var det i 2008 års undersökning en femtedel som kom att skicka tillbaka en ifylld enkät inom loppet av de följande veckorna – vilket alltså motsvarar dubbelt så många jämfört med resultatet för dem som inte nåtts telefonvägen. Detta slags summerade resultat kan sägas vara ett mått på telefonintervjuarnas övertalningsförmåga (hos – vilket ska betonas – en grupp som inte gått att övertyga efter de första postala utskicken); resultatet 2008 var något sämre jämfört med 2007 (20 procent mot 26).

Telefonpåminnelserna har således helt klart en positiv effekt på svarsinflödet. Om vi vidgar effektperspektivet till omfatta även de enkätsvar som dröjde lite längre, visar det sig att nästan hälften, 45 procent, av de som sagt sig villiga att delta i första telefonpåminnelseinsatsen skickade tillbaka sin enkät innan fältarbetet avbröts efter årsskiftet – och 34 procent sett till samtliga man varit i kontakt med. Men då ska betonas att några av dessa fått ytterligare påstötningar per telefon alternativt postalt. Motsvarande svarsfrekvens bland dem man inte lyckades kontakta, i *första* telefoninsatsen, var 25 procent, och 21 procent i gruppen utan känt telefonnummer. Vissa av dessa kunde dock nås via någon av de följande telefoninsatserna.¹³

Av resultaten redovisade i tabell 8 kan också konstateras att de respondenter som svarat att de redan skickat in enkäten i huvudsak också kom att ingå i studien; denna grupp om 60 personer uppvisar en svarsprocent på 67 procent, och resultatet blir detsamma även om vi ser till hela resterande fältperioden. Orsaken bakom de försenade enkätsvaren är svårare att fastställa; möjliga förklaringar är försenade postförsändelser; att svaret i telefon ges mot bakgrund av dåligt samvete som sedan motiverar respondenten att skicka in enkäten; samt någon typ av misstag i enkätregistreringen – rimligen handlar det om en kombination av dessa faktorer.

Sammantaget visar analysen entydigt på nyttan av påminnelser via telefon: de genererar en väsentligt förbättrad kunskap om bortfallet men framför allt ökar de sannolikheten att erhålla svar från respondenter som inte övertygats att delta via tidigare postala påminnelser.

Tabell 9 Resultat av första telefonpåminnelseinsatsen i Riks-SOM 2008 inkl. jämförelse med 2007 (antal respektive procent)

	2008	2007
Totalt antal sökta respondenter	2 356	2 412
Fel telefonnummer	149	139
Ej kontakt	496	440
Kontakt	1 711	1 833
<i>Andel kontaktade respondenter (av dem med korrekt fnnr)</i>	<i>78%</i>	<i>81%</i>
Resultat av respondentkontakt (dvs. 2008 totalt 1 711 personer):		
Naturligt bortfall	130	174
"Har redan skickat in"	60	89
Svarsvägran	382	453
Svarsvilliga ¹	1 139	1 117
<i>Andel svarsvilliga av kontaktade respondenter exkl. naturligt bortfall</i>	<i>72%</i>	<i>67%</i>
Svarsfrekvens (netto ²) vid andra telefonpåminnelseinsatsens inledning ³ , efter resultatet från första insatsen:		
"Har redan skickat in"	67%	72%
Svarsvägran	0%	0%
Svarsvilliga	31%	33%
...som önskat ny enkät	26%	31%
...övriga	34%	34%
Samtliga kontaktade	20%	26%
Sökta men ej kontakt (ej kontakt/fel telefonnummer) ⁴	10%	12%
Svarsfrekvens bland ej sökta (dvs. utan känt telefonnummer) ^{4:5}	11%	9%

Kommentar: Telefonpåminnelserna genomfördes 18–29 oktober. ¹Av dessa önskade 420 respondenter, eller 37 procent, att få sig tillsänt ett nytt formulär. ²Naturligt bortfall exkluderat. ³2008: 11 nov; 2007: den 13 nov. ⁴De grupper som ej kunde nås per telefon erhöll i stället en ytterligare postal påminnelse som skickades ut dagen efter telefoninsatsens sista dag. ⁵Denna grupp är av dataregisteringsskäl exkluderad på de personer som kunde ges ett känt telefonnummer i och med den kompletterande telefonsökning (inkl. mobilnummer) som gjordes inför den andra påminnelseinsatsen (se texten ovan).

Minienkät bland svarsvägrare

I 2008 års Riks-SOM-undersökning kompletterades telefoninsatserna genom att intervjuarna bad definitiva svarsvägrare att besvara två mycket korta frågor, cen-

trala för många av de analyser som görs på basis av undersökningens data: intresset för politik respektive läsning av morgontidning, specificerat till enbart papperstidning. Denna minienkät besvarades av totalt 732 personer.

Det visar sig att andelen regelbundna morgontidningsläsare, här definierade som de som läser minst 5 dagar i veckan, är nära den dubbla bland SOM-undersökningens respondenter jämfört med bland svarsvägrarna (tabell 10). Resultatet är något mer tillspetsat i Riks-2 jämfört med Riks-1. Ifråga om graden av politiskt intresse blir förhållandet det omvända och effekten ännu starkare, särskilt i Riks-1: andelen mycket politiskt intresserade är här hela fyra gånger så stor bland respondenterna jämfört med bland svarsvägrarna. Försvagas kriteriet för politiskt intresse till att omfatta även personer som uppger sig vara *ganska* intresserade, minskar skillnaden och det särskilt i Riks-1, men andelen politiskt intresserade är likväl med denna definition ungefär den dubbla bland undersökningens respondenter jämfört med bland vägrarna. På motsvarande sätt minskar effekten något med ett försvagat kriterium för morgontidningsläsning.

Tabell 10 Morgontidningsläsning respektive politiskt intresse bland svarande respektive svarsvägrare i Riks-SOM-undersökningen 2008 (procent)

		Riks- 1	Riks-2	Riks-SOM totalt
Morgontidningsläsning (papper): minst 5 dagar i veckan	Respondenter	67	65	66
	Vägrare	33	35	34
Morgontidningsläsning (papper): minst 1 dag i veckan	Respondenter	81	80	80
	Vägrare	44	47	46
Politiskt intresserade: mycket	Respondenter	12	11	11
	Vägrare	3	5	4
Politiskt intresserade: mycket/ganska	Respondenter	54	51	52
	Vägrare	24	27	26

Kommentar: Resultaten för vägrare bygger på telefonintervjuer med 732 personer. Frågorna som använts i telefonintervjun är helt jämförbara med frågorna ställda i den egentliga undersökningen

Nu utgör ju svarsvägrarna lika lite som svarsgruppen en fullgod kopia av den svenska befolkningen, och vi saknar fortfarande kunskap om gruppen som vare sig besvarat den riktiga undersökningen eller minienkäten inom ramen för telefonpåminnelserna. Om vi från nettourvalets 5 577 personer drar ifrån de 3 259 personer som deltog i Riks-SOM 2008 samt de 732 svarsvägrarna som besvarade minienkäten, kvarstår 1 586 personer (28 procent av det ursprungliga nettourvalet) vars morgontidningsläsning respektive politiska intresse vi vet mycket lite om. San-

ningen om den svenska befolkningen återfinns rimligen någonstans mellan resultatet för de två analyserade grupperna. Med tanke på svarspersonernas betydligt större antal erbjuder resultaten från Riks-SOM-undersökningen med all sannolikhet en väsentligt bättre skattning av befolkningens morgontidningsläsning och politiska intresse än vägrarna – men det är samtidigt mycket rimligt att anta att undersökningen överskattar detta beteende och intresse, liksom andra slags uttryck för samhällsengagemang.

Sammanfattning

Föreliggande dokumentation av Riks-SOM-undersökningen 2008 visar att enkätunderlaget som erhållits från totalt 3 259 personer under hösten 2008 speglar Sveriges vuxna befolkning väl. Den relativt goda svarsfrekvensen på 58 procent i kombination med en god representativitet bland de svarande i förhållande till urvalsramen innebär att Riks-SOM-undersökningens datamaterial utgör en god grund för beskrivningar och analyser av aktuella vanor och attityder hos Sveriges befolkning. Analyserna i det här kapitlet visar inte desto mindre på en viss överrepresentation av befolkningens äldre samt indikationer på problem att erhålla korrekta nivåskattningar beträffande frågor som rör intresse för politik och samhällsengagemang.

Noter

- ¹ Parallellt med Riks-SOM-undersökningen genomför SOM-institutet en motsvarande enkätundersökning på årlig basis i Västra Götalandsregionen: Väst-SOM.
- ² Den urvalsteknik som tillämpas av det statliga personadressregistret SPAR, ur vilket SOM-undersökningens urval av respondenter dras.
- ³ Parallellt med 2008 års Riks-SOM-undersökning genomfördes ytterligare en SOM-undersökning på nationell nivå i samarbete med forskare vid Sociologiska respektive Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg. Denna undersökning, med ett urval om 4 000 personer, hade ett särskilt fokus på arbetsliv och klassrelaterade frågor (för dokumentation om undersökningen, se Nilsson 2009/kommande).
- ⁴ Sedan 2006 års undersökning editioneras det första missivet genom att det innehåller några särskilda rader till gruppen 15–19-åringar respektive 65–85-åringar, med budskapet att vissa frågor kan vara svåra att besvara när man är ung respektive har lämnat arbetslivet.
- ⁵ Fältarbetet i SOM-undersökningen 2008 genomfördes i samarbete med undersökningsföretaget *Kinnmark Information*. Arbetet var upplagt så att Kinnmark

ombesörjde urvalsdragning, upptryckning och utskick av formulär och påminnelser, telefonpåminnelser (i samarbete med företaget *Concilia Information*), scanning av formulärsvaren samt datauppläggning. SOM-institutet har stått för innehållet i allt material som skickats ut, genomfört kodningen av öppna svar samt kvalitetssäkring och iordningsställande av den slutgiltiga datafilen. Kodningen av öppna svar har genomförts av biträdande forskare Malin Forsberg, Hannes Jacobsson, Sofia Johansson och Daniel Swedin.

- ⁶ Som ett extra incitament att fylla i enkäten utlovades i följebrevet att man genom att fylla i enkäten och skicka tillbaka den så att den var undersökningsföretaget till handa senast den 7 oktober deltog i en utlottning av någon av SOM-institutets publikationer; 25 böcker lottades ut till vardera delundersökning. Erfarenheten från metodtester i samband 2003 års SOM-undersökningar visar att detta inte tycks förbättra inflödet när man tar hela fältarbetet i beaktande men däremot innebär att respondenten skickar tillbaka enkäten snabbare än annars (Nilsson 2004). Utlottningen är samtidigt ett sätt att visa på hur resultaten från SOM-institutets undersökningar publiceras i offentliga skrifter, och att ge publikationerna extra spridning bland befolkningen.
- ⁷ Mot bakgrund av att personer i befolkningen som är exempelvis
- ⁸ Andelen för befolkningen är hämtad från SCB (www.scb.se/databaser) och avser befolkningen 15–84 år.
- ⁹ Se www.experian.se/Default.aspx?ID=4 www.experian.se.
- ¹⁰ I 1994 års undersökning omfattade den sista insatsen enbart de som i någon av de tidigare insatserna bett att få tillsänt sig ett nytt formulär; i 2003 års undersökning omfattade den sista insatsen de som i någon av de två tidigare insatserna sagt att de skulle medverka, oavsett om de önskade ett nytt formulär eller ej. I 2001 års undersökning inkluderades en fjärde telefonpåminnelse omfattande respondenterna i den ena delundersökningen (Riks-1) för att minska avståndet i svarsprocent relativt den andra; insatsen begränsades till de som i någon av de tidigare telefoninsatserna sagt att de skulle medverka.
- ¹¹ Mobiltelefonnummer ingick ej i den preliminära nummersökningen, men inför de två efterföljande telefonpåminnelseinsatserna kompletterades registerinformationen med förekommande mobiltelefonnummer i de fall hemtelefonnummer saknades.
- ¹² Concilia Information, Halmstad.
- ¹³ Den möjligheten ökade också något i och med att registerinformationen utökades med ev. mobiltelefonnummer i de fall hemnummer saknades. Samtidigt ska betonas att det i de mer svårkontaktade grupperna, och inte minst bland dem helt utan känt telefonnummer, rimligen riskerar att dölja sig ett större naturligt bortfall (avflyttade etc.) jämfört med vad gäller övriga.

Referenser

- Björkqvist, Karin (1989) *SOM-undersökningen 1988 – Metod, Frågeformulär, Kod-bok*. SOM-rapport nr. 3. Statsvetenskapliga institutionen och Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2004) ”Den nationella SOM-undersökningen 2003”. I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Ju mer vi är tillsammans*. Rapport nr. 34. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2006) ”Den nationella SOM-undersökningen 2005”. I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Du stora nya värld*. Rapport nr. 39. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2007) ”Den nationella SOM-undersökningen 2006”. I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Det nya Sverige*. Rapport nr. 41. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2009/kommande). Metoddokumentation i Bengtsson, Mattias; Berglund, Tomas; Oskarson, Maria (red.) *En fråga om klass* (prel. titel). SOM-institutet, Göteborgs universitet.

APPENDIX

Tabell A1a Könsfördelning bland svarande och i urvalen jämfört med svenska befolkningen 2008 (procent)

År	Befolkningsunderlag	Kvinnor	Män	Summa
	Befolkningen (15–85 år)	50	50	100
Riks-SOM 1 & 2	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande totalt	53	47	100
<i>Riks-1</i>	<i>Bruttourval</i>	<i>50</i>	<i>50</i>	<i>100</i>
	<i>Nettourval</i>	<i>49</i>	<i>51</i>	<i>100</i>
	<i>Svarande</i>	<i>53</i>	<i>47</i>	<i>100</i>
<i>Riks-2</i>	<i>Bruttourval</i>	<i>51</i>	<i>49</i>	<i>100</i>
	<i>Nettourval</i>	<i>51</i>	<i>49</i>	<i>100</i>
	<i>Svarande</i>	<i>53</i>	<i>47</i>	<i>100</i>

Kommentar: Data om befolkningen, avgränsade till åldersintervallet 15–85 år, är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser); data om respektive urval är hämtade från registerdata; data om svarande från respondentens egen uppgift (registerdata i de fall uppgift saknas).

Tabell A1b Könsfördelning bland svarande i Riks-SOM-undersökningen 1986–2008 (procent)

År	Befolkningsunderlag	Kvinnor	Män	Summa
1986	Riks-SOM	49	51	100
1987	Riks-SOM	51	49	100
1988	Riks-SOM	53	47	100
1989	Riks-SOM	52	48	100
1990	Riks-SOM	49	51	100
1991	Riks-SOM	48	52	100
1992	Riks-SOM	48	52	100
1993	Riks-SOM	50	50	100
1994	Riks-SOM	51	49	100
1995	Riks-SOM	50	50	100
1996	Riks-SOM	54	46	100
1997	Riks-SOM	51	49	100
1998	Riks-SOM 1 & 2	51	49	100
	<i>Riks-1</i>	51	49	100
	<i>Riks-2</i>	51	49	100
1999	Riks-SOM 1 & 2	51	49	100
	<i>Riks-1</i>	50	50	100
	<i>Riks-2</i>	52	48	100
2000	Riks-SOM 1 & 2	51	49	100
	<i>Riks-1</i>	51	49	100
	<i>Riks-2</i>	51	49	100
2001	Riks-SOM 1 & 2	51	49	100
	<i>Riks-1</i>	52	48	100
	<i>Riks-2</i>	49	51	100
2002	Riks-SOM 1 & 2	53	47	100
	<i>Riks-1</i>	51	49	100
	<i>Riks-2</i>	54	46	100
2003	Riks-SOM 1 & 2	52	48	100
	<i>Riks-1</i>	52	48	100
	<i>Riks-2</i>	52	48	100
2004	Riks-SOM 1 & 2	51	49	100
	<i>Riks-1</i>	50	50	100
	<i>Riks-2</i>	50	50	100
2005	Riks-SOM 1 & 2	52	48	100
	<i>Riks-1</i>	52	48	100
	<i>Riks-2</i>	52	48	100
2006	Riks-SOM 1 & 2	52	48	100
	<i>Riks-1</i>	52	48	100
	<i>Riks-2</i>	53	47	100
2007	Riks-SOM 1 & 2	52	48	100
	<i>Riks-1</i>	53	47	100
	<i>Riks-2</i>	52	48	100
2008	Riks-SOM 1 & 2	53	47	100
	<i>Riks-1</i>	53	47	100
	<i>Riks-2</i>	53	47	100

Kommentar: Resultaten baseras på respondentens egen uppgift, kompletterat med registerdata i de fall uppgift saknas.

Tabell A2a Åldersgruppernas fördelning bland svarande och i urvalen jämfört med svenska befolkningen 2008 (procent)

	Befolknings- underlag	15–29 år	30–49 år	50–75 år	76–85 år	Summa
	Befolkning	24	33	36	7	100
Riks-SOM 1 & 2	Bruttourval	24	33	36	7	100
	Nettourval	23	34	37	6	100
	Svarande	17	31	45	7	100
Riks-1	Bruttourval	23	33	37	7	100
	Nettourval	22	34	38	6	100
	Svarande	16	31	46	7	100
Riks-2	Bruttourval	25	33	35	7	100
	Nettourval	24	34	36	6	100
	Svarande	18	31	44	7	100

Kommentar: 1992 utvidgades åldersintervallet uppåt till 80 år, 2000 till 85 år. Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser); data om respektive urval är hämtade från registerdata; data om svarande från respondentens egen uppgift (registerdata om uppgift saknas).

Tabell A2b Åldersgruppernas fördelning bland svarande 1986–2008 (procent)

År	Befolkningsunderlag	15–29 år	30–49 år	50–75 år	76–80 år	76–85 år	Summa
1986	Riks-SOM	30	34	36			100
1987	Riks-SOM	26	37	37			100
1988	Riks-SOM	27	36	37			100
1989	Riks-SOM	26	39	35			100
1990	Riks-SOM	26	37	37			100
1991	Riks-SOM	26	37	37			100
1992	Riks-SOM	25	37	34	4		100
1993	Riks-SOM	25	37	34	4		100
1994	Riks-SOM	24	35	37	4		100
1995	Riks-SOM	24	36	36	4		100
1996	Riks-SOM	24	35	37	4		100
1997	Riks-SOM	22	35	38	5		100
1998	Riks-SOM I&II	22	36	38	4		100
	<i>Riks-1</i>	22	36	38	4		100
	<i>Riks-2</i>	22	35	39	4		100
1999	Riks-SOM I&II	21	34	40	5		100
	<i>Riks-1</i>	22	34	39	5		100
	<i>Riks-2</i>	21	35	40	4		100
2000	Riks-SOM I&II	21	32	40		7	100
	<i>Riks-1</i>	20	32	41		7	100
	<i>Riks-2</i>	21	32	40		7	100
2001	Riks-SOM I&II	19	33	41		7	100
	<i>Riks-1</i>	19	32	42		7	100
	<i>Riks-2</i>	18	34	40		8	100
2002	Riks-SOM I&II	20	33	40		7	100
	<i>Riks-1</i>	21	34	39		6	100
	<i>Riks-2</i>	19	32	42		7	100
2003	Riks-SOM I&II	21	32	40		7	100
	<i>Riks-1</i>	19	32	41		8	100
	<i>Riks-2</i>	22	32	40		6	100
2004	Riks-SOM I&II	19	32	41		8	100
	<i>Riks-1</i>	18	34	40		8	100
	<i>Riks-2</i>	21	30	42		7	100
2005	Riks-SOM I&II	19	33	41		7	100
	<i>Riks-1</i>	18	33	42		7	100
	<i>Riks-2</i>	20	32	41		7	100
2006	Riks-SOM I&II	18	32	43		7	100
	<i>Riks-1</i>	18	33	42		7	100
	<i>Riks-2</i>	18	31	44		7	100
2007	Riks-SOM I&II	18	31	43		8	100
	<i>Riks-1</i>	17	32	43		8	100
	<i>Riks-2</i>	20	30	42		8	100
2008	Riks-SOM I&II	17	31	45		7	100
	<i>Riks-1</i>	16	31	46		7	100
	<i>Riks-2</i>	18	31	44		7	100

Kommentar: 1992 utvidgades åldersintervallet uppåt till 80 år, 2000 till 85 år. Resultaten baseras på respondentens egen uppgift, kompletterat med registerdata i de fall uppgift saknas.

Tabell A3a Fördelning på region bland svarande och i urvalen jämfört med svenska befolkningen 2008 (procent)

År	Befolknings- underlag	Stockholm	Östra Mellansverige	Småland med öarna	Sydsverige	Västsverige	Norra Mellansverige	Mellersta Norrland	Övre Norrland	Summa procent
	Befolkning	21	17	9	15	20	9	4	5	100
Riks-SOM 1 & 2	Bruttourval	21	16	9	14	20	10	4	6	100
	Nettourval	21	16	9	14	20	10	4	6	100
	Svarande	19	17	10	13	21	10	4	6	100
Riks-1	Bruttourval	22	15	9	15	20	9	4	6	100
	Nettourval	21	15	10	15	20	9	4	6	100
	Svarande	20	16	11	12	20	10	4	7	100
Riks-2	Bruttourval	21	17	9	14	20	10	4	5	100
	Nettourval	20	17	9	14	20	10	4	6	100
	Svarande	18	17	8	15	21	11	4	6	100

Kommentar: Data om befolkningen, avgränsade till åldersintervallet 15–85 år, är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser). Data om urval samt svarande bygger på registerdata.

Tabell A3b Fördelning på region bland svarande 1991–2008 (procent)

År	Befolknings- underlag	Stockholm	Östra Mellansverige	Småland med öarna	Sydsverige	Västsverige	Norra Mellansverige	Mellersta Norrland	Övre Norrland	Summa procent
1991	Riks-SOM 1 & 2	18	17	9	13	20	11	5	7	100
1992	Riks-SOM 1 & 2	20	16	10	14	19	11	4	6	100
1993	Riks-SOM 1 & 2	17	17	10	14	22	10	4	6	100
1994	Riks-SOM 1 & 2	18	17	11	14	20	10	5	5	100
1995	Riks-SOM 1 & 2	19	16	9	14	21	11	5	5	100
1996	Riks-SOM 1 & 2	18	16	10	14	21	10	4	7	100
1997	Riks-SOM 1 & 2	18	16	9	15	21	10	4	7	100
1998	Riks-SOM 1 & 2	18	17	9	15	20	10	5	6	100
	<i>Riks-1</i>	18	17	10	14	20	10	5	6	100
	<i>Riks-2</i>	18	17	8	15	21	10	4	7	100
1999	Riks-SOM 1 & 2	18	16	9	16	20	10	5	6	100
	<i>Riks-1</i>	17	17	9	16	21	9	5	6	100
	<i>Riks-2</i>	20	16	9	15	19	10	5	6	100
2000	Riks-SOM 1 & 2	19	17	10	15	19	9	5	6	100
	<i>Riks-1</i>	18	18	10	14	20	10	5	5	100
	<i>Riks-2</i>	19	17	10	16	19	9	4	6	100
2001	Riks-SOM 1 & 2	18	18	9	13	20	11	5	6	100
	<i>Riks-1</i>	17	18	9	14	20	11	6	5	100
	<i>Riks-2</i>	18	18	9	13	20	11	5	6	100
2002	Riks-SOM 1 & 2	19	17	10	15	19	10	4	6	100
	<i>Riks-1</i>	19	16	9	16	19	10	4	7	100
	<i>Riks-2</i>	18	19	10	15	18	10	5	5	100
2003	Riks-SOM 1 & 2	19	16	9	14	22	10	4	6	100
	<i>Riks-1</i>	18	16	9	15	23	9	4	6	100
	<i>Riks-2</i>	19	16	9	14	22	10	4	6	100
2004	Riks-SOM 1 & 2	19	17	10	14	20	9	5	6	100
	<i>Riks-1</i>	19	17	10	14	21	8	5	6	100
	<i>Riks-2</i>	19	17	10	14	21	9	4	6	100
2005	Riks-SOM 1 & 2	18	19	10	13	21	9	4	6	100
	<i>Riks-1</i>	18	17	11	13	21	9	5	6	100
	<i>Riks-2</i>	18	19	10	13	21	9	4	6	100
2006	Riks-SOM 1 & 2	19	18	9	14	21	9	4	6	100
	<i>Riks-1</i>	19	18	9	14	21	9	4	6	100
	<i>Riks-2</i>	19	17	9	15	21	9	4	6	100
2007	Riks-SOM 1 & 2	19	19	9	13	20	9	5	6	100
	<i>Riks-1</i>	19	19	8	13	20	9	5	7	100
	<i>Riks-2</i>	19	19	9	13	21	9	4	6	100
2008	Riks-SOM 1 & 2	19	17	10	13	21	10	4	6	100
	<i>Riks-1</i>	20	16	11	12	20	10	4	7	100
	<i>Riks-2</i>	18	17	8	15	21	11	4	6	100

Kommentar: Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser). Data om urval samt svarande bygger på registerdata.

Tabell A4 Fackföreningsmedlemskap bland svarande 1986–2008 samt 2008 hos svenska befolkningen (procent)

År	Befolkningsunderlag	LO	TCO	SACO	Summa
1986	Riks-SOM	59	33	8	100
1987	Riks-SOM	59	33	8	100
1988	Riks-SOM	55	33	12	100
1989	Riks-SOM	56	34	10	100
1990	Riks-SOM	56	32	13	101
1991	Riks-SOM	56	32	12	100
1992	Riks-SOM	53	33	13	99
1993	Riks-SOM	56	32	12	100
1994	Riks-SOM	56	31	13	100
1995	Riks-SOM	56	32	12	100
1996	Riks-SOM	54	29	17	100
1997	Riks-SOM	53	34	13	100
1998	Riks-SOM	55	32	13	100
	<i>Riks-1</i>	52	34	14	100
	<i>Riks-2</i>	58	31	12	101
1999	Riks-SOM 1 & 2	54	32	15	101
	<i>Riks-1</i>	53	33	14	100
	<i>Riks-2</i>	54	30	15	99
2000	Riks-SOM 1 & 2	54	32	15	101
	<i>Riks-1</i>	53	32	15	100
	<i>Riks-2</i>	54	31	15	100
2001	Riks-SOM 1 & 2	52	31	17	100
	<i>Riks-1</i>	49	35	16	100
	<i>Riks-2</i>	55	28	17	100
2002	Riks-SOM 1 & 2	50	34	16	100
	<i>Riks-1</i>	51	33	16	100
	<i>Riks-2</i>	50	34	16	100
2003	Riks-SOM 1 & 2	48	37	15	100
	<i>Riks-1</i>	47	38	15	100
	<i>Riks-2</i>	48	36	16	100
2004	Riks-SOM 1 & 2	48	37	15	100
	<i>Riks-1</i>	49	36	15	100
	<i>Riks-2</i>	48	37	15	100
2005	Riks-SOM 1 & 2	47	37	16	100
	<i>Riks-1</i>	46	38	16	100
	<i>Riks-2</i>	48	35	17	100
2006	Riks-SOM 1 & 2	45	39	16	100
	<i>Riks-1</i>	42	40	18	100
	<i>Riks-2</i>	46	39	15	100
2007	Riks-SOM 1 & 2	45	36	19	100
	<i>Riks-1</i>	45	36	19	100
	<i>Riks-2</i>	45	35	20	100

2008	Befolkningen (15–74 år)	48	35	17	100
	Riks-SOM 1 & 2	44	38	18	100
	<i>Riks-1</i>	45	37	18	100
	<i>Riks-2</i>	44	38	18	100

Kommentar: Data om befolkningen 2008 är hämtade från SCB:s Arbetskraftsundersökningar 2008 (2009-03-15; tabell "Anställda 15-74 år (AKU) efter anställningsform, facklig organisation och kön. År 2005-2008"; se www.scb.se/databaser) och avser anställda i åldrarna 15–74 år; SOM-data avser samtliga i undersökningen.

Tabell A5 Fördelning på s.k. Mosaic-områden bland svarande och i urvalen jämfört med svenska befolkningen 2008 (procent)

Befolknings- underlag	Väutbil- dade storstads- bor (A)	Singlar i storstad (B)	Unga singlar i lägenhet (C)	Seniorer i lägenhet (D)	Lägenhet i på mindre ort (E)	Kulturell mångfald (F)	Väl- bestädda villa- ägare V(G)	Småhus i förort (H)	Småhus och pencil (I)	Småhus på mindre ord (J)	Småhus och industri (K)	Glesbygd (L)	Summa	Antal
													procent	personer
Befolkning	4	5	7	11	11	8	8	8	11	9	6	12	100	7 513 674
Riks-SOM 1 & 2	4	5	7	11	12	9	7	7	11	9	7	11	100	5 973
Nettourval	3	5	7	11	12	8	7	8	11	10	7	11	100	5 554
Svarande	3	5	7	10	11	6	8	9	12	10	7	12	100	3 241
Riks-1	4	5	7	10	12	9	7	7	12	9	7	11	100	2 991
Nettourval	4	5	7	10	12	8	7	7	12	10	7	11	100	2 772
Svarande	4	5	7	10	11	6	7	8	13	10	7	12	100	1 591
Riks-2	3	5	7	12	12	9	7	7	11	9	7	11	100	2 982
Nettourval	3	5	7	11	11	8	8	8	11	10	7	11	100	2 782
Svarande	3	5	7	11	10	6	8	9	12	11	7	11	100	1 650

Kommentar: Mosaic Livsstils-data är en segmenteringsmetod framtaget av företaget Experian. Klassificeringen grupperar Sveriges befolkning i totalt 42 livsstilstyper och inom dessa 12 undergrupper, vilka redovisas i tabellen. Grupperingarna har skapats utifrån 400 statistiska variabler, hämtade från SCB, TeleAddress, Bilregistret och SvenskAdressändring, och valda baserade på "tillgänglighet, kvalitet och segmenteringskraft" (www.experian.se/Default.aspx?ID=91). Data är kopplade till personerna i SOM-urvalen via uppgift om fullständig postadress. Data om befolkningen avser personer 16 år och äldre; totalt 7 513 674 personer, motsvarande 99 procent av det antal SCB:s anger för 2008 (7 591 556). För mellan 0,3 och 0,5 procent av personerna i de olika urvalsgrupperna har ingen Mosaic-kod kunnat ges.

Tabell A6 *Andelen 15–29-åringar, LO-medlemmar, regelbundna morgontidningsläsare respektive intresserade av politik: en jämförelse mellan respondentunderlaget erhållet vid tidpunkten då första påminnelsen når ut och undersökningens slutgiltiga respondentunderlag, Riks-SOM 2003–2008 (procent)*

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
15–19 år	16 / 21	14 / 19	15 / 19	13 / 18	12 / 19	13 / 17
LO-medlemmar	43 / 48	45 / 48	46 / 47	44 / 44	41 / 45	42 / 44
Politiskt intresserade	56 / 52	54 / 50	52 / 49	58 / 54	58 / 52	57 / 52
Regelbundna morgontidningsläsare	79 / 73	74 / 72	76 / 72	74 / 70	75 / 70	70 / 66

Andel respondenter som svarat vid tidpunkten för första påminnelsen av det slutgiltiga antalet respondenter i undersökningen	37	39	40	42	42	40

Kommentar: Jämförelsetalen i tabellen redovisas enligt principen P / S, där P motsvarar andelen bland de respondenter som svarat vid tidpunkten då första påminnelsen når ut, och S motsvarar andelen i undersökningens slutgiltiga respondentunderlag. Det första påminnelsekortet når ut cirka en vecka efter första enkätförsändelsen.